

1955 **60** 2015

TARTU LINNAMUUSEUM
Tartu City Museum

2015

Vabamüürlus, arhitektuur
ja ajalooline interjäär

Aastaraamat

20

Mängud tapeediga.

19. sajandi teise poole paberist seinakujunduse mõjutused ja ilmingud Eesti interjööris

Kadri Kallaste

1830. aastate lõpus täitis tapeeditootjate suur unistus: paberit oli nüüd võimalik toota lõputu rullina.¹ See edusamm võimaldas tapeete toota varasemaga võrreldes palju suuremates kogustes, kiiremini ja odavamalt. Seni oli tapeedi valmistamine paberi valamisest trükkimiseni täpsust ja aega nõudev käsitsitöö, mistõttu paberist seinakatteid said endale lubada vaid jõukad.

Alates 1830. aastatest kuni 20. sajandi alguseni mõjutas Eesti mõisainterjööri kujundust historitsism. 19. sajandi esimesel poolel püstitati mitmeid hooned neogooti stiilis, sealhulgas Keila-Joa mõis (Keila khk). Järgnevatel aastakümnetel muutusid valdavaks neorenessanss, -barokk ja -rokoko.² Historitsismile omaselt võidi iga ruum vastavalt selle otstarbele kujundada erinevas stiilis. Söögituba kaunistati tavaliselt neorenessanss-stiilis tumedate tamme- puust tahveldiste ja nn vanasaksa kähhelahjuga³, härraste suitsutuba Türgi või Maroko stiilis ja perenaise buduaar neorokokoostiilis. Hinnalised materjalid asendati taskukohasematega. Varem seinakatetena kasutatud kallid tekstiilid – siid ja gobeläänid –, rasked nahktapeedid, intarsia ning keraamilised plaadid asendusid neid väga oskuslikult jäljendavate tapeetidega. Sajandi jooksul laienes pidevalt nende ring, kes pretendeerisid «ilusale elamisele». See, mis enne oli kättesaadav ainult härrale, võis nüüd kergesti olla ka teenril.⁴

Sama tähtis kui tapeedi kujundus oli viis, kuidas seda seinte kaunistamiseks kasutati. Tapeedi valik sõltus paljudest aspektidest, näiteks tapeeditava ruumi otstarbest, selle kasutajatest ja asukohast ilmakaarte suhtes. Vastupidiselt praegusele moele katta seinad maast laeni ühe tapeediga kombineeriti 19.

¹ Sabine Thümmeler. Tapetenkunst. Französische Raumgestaltung und Innendekoration von 1730–1960. Sammlung Bernard Poteau. Wolfratshausen 2000, lk 138.

² Ilse von zur Mühlen. «...selbstverständlich verzichtete er, herrenmässig wie er war, auf Gardinen». Zur Ausstattung der baltischen Herrenhäuser im 18. bis frühen 20. Jahrhundert. – Glanz und Elend – Mythos und Wirklichkeit der Herrenhäuser im Baltikum. Begleitpublikation zur gleichnamigen Ausstellung des Ostpreussischen Landesmuseums und der Carl-Schirren-Gesellschaft e.V. (1. Dezember 2012 bis 14. April 2013). Hrsg. I. von zur Mühlen. Lindenberg im Allgäu 2012, lk 67.

³ I. von zur Mühlen, «...selbstverständlich verzichtete er...», lk 68.

⁴ Ants Hein. Ruum läbi aja. XIX saj. teise poole interjäär. – Kunst ja kodu. Tallinn 1985, lk 28.

sajandil tapeeti mitmesuguste bordüüride, nendega sobituvate nurgadetailide, sokli ja teiste paberist aplikatsioonidega. Seinte dekoreerimisel võeti kasutusele varem läbiproovitud kujundusvõtted, mille printsiibid võisid olla küll samad, kuid materjalid ja mastaabid hoopis teised.

Käesolev artikkel keskendub 19. sajandi teisel poolel ja 20. sajandi alguses Eesti mõisates ja rikka keskklassi interjöörides kasutatud tapeetidele ja neist loodud seinakujundusele. Arvukate ajalooliste ülesvõtete ja seniste leidude põhjal on olnud võimalik need jaotada nelja rühma: ühetoonilised galeriiseinad, raamistatud tapeeditahvlid, horisontaalselt kolmeks jaotatud seinad ning bordüüri ja tapeedi kompositsioonid.

Eesti mõisainterjööre kujutavatel arhiivifotodel leiab mitmeid ühetooniliste seintega ruume, mida ilmestavad kompositsiooni sätitud perekonnafotod ja kunstiteosed. Mustvalgeid ülesvõtteid vaadates pole siiski võimalik öelda, kas ühetoonilise seina puhul on tegemist värvitud või tapeeditud pinnaga. Arvestades Eesti niisket kliimat võib siiski arvata, et intiimsete ja tihti kasutatavate ruumide seinad kaeti tapeediga, mis vastupidiselt krohvitud ja värvitud seintele aitasid luua õdusama keskkonna. Lisaks esteetilise lõpptulemuse loomisele kasutati tapeete mitmesuguste viimistlusvigade, näiteks pragude peitmiseks. (Joonis 1)

Ühetoonilisi tapeete kombineeriti tihti kontrastsetes toonides bordüüri või profileeritud puitliistudega. Need ümbritsesid tapeeditud pinda neljast küljest, rändasid piki akna- ja ukseava piirjooni, kombates nii ruumi perimeetreid. Eriti toretsevad nägid välja nurgad, kus naaberseinu raamistavad bordüürid said kõrvuti joosta.

Ühetoonilised tapeedid võeti kasutusele juba 18. sajandi teisel poolel. Tol ajal oli nende ülesandeks ühtlustada seinte viimistlust ja muuta ruumi värvi-küllasemaks. Kõige nõutumad olid 18. sajandil sinised ja rohelised toonid, kuid levis ka muudes toonides monokroomseid tapeete.⁵

Ühetoonilisi tapeete kasutati kauem kui nende kaasaegseid tapeeditüüpe ja seinakujundusvõtteid. Ajaga muutusid vaid armastatuimad toonid. Tapeedi tooni valik lähtus eksponeeritavatest töödest, sest õige seinakate aitas objektide eripära paremini esile tuua.

19. sajandi teise poole interjöörides esines kõige enam karmin- või fuksiinpunaseid tapeete, mis tõstsid esile mustaks lakitud, eebenipuust või kullatud pildiraamide sooja läike.⁶ Hõbedast, marmorist või graniidist objektide eksponeerimiseks sobis tumesinine, õlimaalidele hallikasroheline või kollane, vasegravüüridele ja litograafiale helehall taust.⁷ (Tahvel 10)

⁵ Catherine Lynn Frangiamore. *Wallpapers in Historic Preservation*. Washington D. C. 1977, lk 21.

⁶ Judith Miller. *The Style Sourcebook: The Definitive Illustrated Directory of Fabrics, Paints, Wallpaper, Tiles, Flooring*. New York 1998, lk 198.

⁷ Samas, lk 99.

JÕONIS 1. Ajalooliste fotode puhul on tavaliselt keeruline öelda, kas ühetoonilised seinad on kaetud tapeediga või värvitud. Kassari mõisa salongi seintel on selgelt näha ühetoonilise tapeedi paaniservad. Ülesvõtte on tehtud 1891. aastal. Foto autor teadmata. HKM Fp 901: 15 F 4547.

Objektide asetus jäi ruumi kasutaja otsustada. Tema ülesandeks oli luua kompositsioon talle olulistest kunstiteostest ja fotodest, mis viitasid tema peresidemetele, vaadetele, haridusele ja maitse-eelistustele kujutavas kunstis.

Ühetooniliste tapeetide kasutamine polnud ruumitüübi järgi piiritletud, siiski kasutati neid eelkõige just seal, kus sooviti seina taustal midagi eksponeerida, olid need siis hinnalised kunstiteosed või sentimentaalse väärtusega perekonna ja sõprade portreed. Kättesaadavuse ja dokumentaalse täpsuse poolest olid eriti populaarsed fotoülesvõtted – vahel oli sugulaste, tuttavate, kuulsate kirjanike ja näitlejate ning tsaariperekonna liikmete näopiltidest seintele koostatud terveid «ikonostaase».⁸ Eesti interjööri kujutavatel ülesvõtetel kohtab rohkem või vähem kaoatiliste pildikobaratega ühetoonilisi seinu enim ka binettides ning elutubade ja salongide ödusates istumisnurdades, näiteks Roela (Viru-Jaagupi khk) ja Kohala (Rakvere khk) mõisas (joonis 2).

Ühetoonilisi tapeete integreeriti tihti 19. sajandi teisel poolel levinud keerulistesse seinakujundusskeemidesse. Eestis leitud ajalooliste tapeetide näited viitavad kahele kujundustüübile. Esimesel juhul kattis ühetooniline tapeet seina alumist osa, jälgendades lambriid; teisel raamistas see tapeedist ja bordüürist moodustatud tahveldist.

⁸ A. Hein, Ruum läbi aja, lk 27.

JOONIS 2. Eesti mõisafotodel kohtab ühetoonilisele taustale sätitud kompositsioone enim elutubade ja salongide istumisnurkades ning kabinettides. Kohala mõisa roosa salong 1914. aastast. Foto autor teadmata. ERM Fk 887: 938.

Seinapinna bordüüri ja ühetoonilise tapeedi abil paneelideks jaotamise võte oli tuntud juba 18. sajandi lõpul, kuid selle süstemaatiline väljaarendamine algas alles 1840. aastate Prantsusmaal, kus sellist kujundust hakati kutsuma *décor*'iks.⁹ *Décor* koosnes mitmesugustest moodulitest, mille disain põhines eri neostiiilide ornamendikeelel. Eelistatuimad neist olid neorokokoo-, neorenessanss-, Louis XIV ja Louis XVI, vähemal määral ka neogooti ning Idamaadest inspireeritud stiil.¹⁰ Sel perioodil reklaamtrükistena kasutatud litograafiatel on näha dekoratsioone, mille ülesehitus sarnaneb puitpaneelidega, mis koosnesid laiematest ja kitsamatest paneelidest, pilastritest, bordüüridest, nurgikutest, friisist, karniisist ja soklist.¹¹ Kujunduse

kesksed suured paneelid täideti ühetoonilise tapeediga ja kaunistati medaljonide, allegooriliste figuuride ja stseenidega (tahvel 11). *Décor*'i populaarsus kestis 1870. aastateni¹², mil sama kujunduspõhimõtet kasutati edasi tunduvalt lihtsustataval kujul nii Prantsusmaal kui ka mujal Euroopas.

Eesti interjööridest pole seni leitud küll ühtegi viidet nn puhtatõulisest *décor*-kujundusest, kuid märke selle hilisemast lihtsamast edasiarendusest on siin mitmeid. Üks selliseid näiteid nostalgilisest kujundusest on Tartust Lai 24 leitud Pompei stiilis käsitsimaalitud tapeedi fragment. Samuti järgivad Vääna mõisast (Keila khk) ja Tallinnast Olevimägi 14 leitud rikkalike bordüüride ja sobivate nurgikute kompositsioonid sama kujunduspõhimõtet.

Seinapinna tahvliteks jaotamise võte oli omane nii neorokokoo- kui neorenessanssruumidele. Mõlema puhul kehtisid aga pisut erinevad põhimõtted. Kesk-Euroopas kõrgelt hinnatud neorokokoointerjööridele omast madalale lambriile tõstetud ja tapeedi või tekstiiliga täidetud kitsaid tahveldisi kohtab

⁹ Bernard Jacqué. *Luxury Perfected: The Ascendancy of French Wallpaper 1770–1870*. – *The Papered Wall. The History, Patterns and Techniques of Wallpaper*. Ed. by L. Hoskins. London 2005, lk 74.

¹⁰ Samas.

¹¹ Gill Saunders. *Wallpaper in Interior Decoration*. New York 2002, lk 74.

¹² B. Jacqué, *Luxury Perfected*, lk 72.

meil harva. Stiilseimaid rokokoointerjööre võis näha Raadi lossis (Tartu-Maarja khk) ja Alatskivi mõisa (Kodavere khk) salongis (joonis 3). Viimases olid tahvliväljad täidetud tekstiiliga, mida kasutati ühtlasi pehme mööbli katteriidenä. Tekstiili ümbritses madala profileeringuga puidust raamistus.

Sagedamini kui neorokokoo seinakujundust kohtab Eestis neorenessansile omaseid suuri, igast küljest bordüüriga ääristatud tahveldisi. Need rõhutavad seina mastaape ja meenutavad oma raamistatud ülesehituselt renessanssgobelääne. Isegi tüüpilised neorenessansstapeedid jälgendasid mitmesuguseid tekstiile, eelkõige kootud või tikitud kangaid. Neid kombineeriti motiivide ja toonide poolest sarnaste bordüüridega.

Mustrilist tapeeti neljast küljest raamistava bordüüri ja ühetoonilise tapeedi abil eraldati seinad visuaalselt üksteisest, laest ja põrandast. Selle võtte abil moodustati igast seinast iseseisev üksus.¹³

Tahveldisi raamistava bordüüri kujundusele pöörati erakordselt palju tähelepanu. Selleks et luua katkematu kujundusega raamistus, toodeti bordüüriga sobivaid nurgatükke. Sama tähtis oli mustrijooksu suund, sest bordüüre kasutati ka vertikaalselt. Tapeedikujundaja pidi jälgima, et mustri detailid ei asetaks ebaloogiliselt või n-ö pea peal.

Tahvlistest koosnev seinakujundus tuli Eestis kasutusele arvatavasti 1870. aastatel. Seda kasutati enamasti külaliste vastuvõtmiseks ettenähtud ruumides, eelkõige salongides ning suitsu- ja söögitubades. See keerukas seinaskeem viitas pererahva jõukusele ja heale maitsele. Seni teadaolevalt kõige paremini säilinud tahvlistest koosnevad seinakujundused on Puurmani mõisa (Kursi khk) söögitoas ja mõisa perenaise riietumisruumis, kus küll enamik tapeedist on kaetud hilisema neorokokoo puitdekooriga. Tapeeditahvlite fragmente on leitud ka Väana mõisa ühest salongist ja mitmest Olevimägi 14 ruumist Tallinnas.

JOONIS 3. Vastavalt historitsismi põhimõtetele kujundati Alatskivi mõisa salong naiselikus neorokokoostiilis. Seinapaneele ehtiv muster kordub ruumi pehme mööbli katetel. Ülesvõte on tehtud 1910. aasta paiku. Selle autor on teadmata. AM 13741: 328 F 17645.

¹³ Jacob von Falke. Die Kunst im Hause. Gesichtliche und kritisch-ästhetische Studien über die Decoration und Ausstattung der Wohnung. Wien 1883, lk 227.

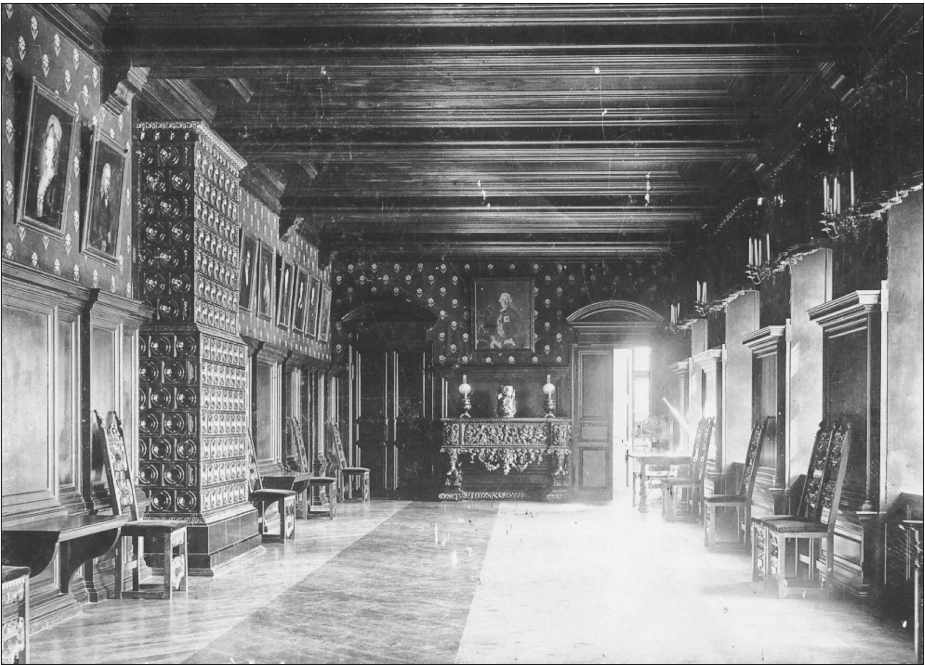

JOONIS 4. Lillelised pinnad on selle ruumi võtmesõna. Peale kardinate ja mööbli katteride kaunistavad lilled ka seinu. Kose-Uuemõisa kabineti-salongi seinad on maitsekalt liigendatud bordüüri ja ühetoonilise tapeediga raamistatud tahvliteks. Maalitud lagi moodustab seinte ja mööbliga ühtse koosluse. Ülesvõte on tehtud 1911. aastal. Selle autor on teadmata. ERM Fk 887: 399.

Terviklikuna säilinud näiteid võib leida mitmelt ajalooliselt ülesvõttelt. Üks sellistest on Kose-Uuemõisa mõisa (Kose khk) kabinet-salong, kus seinakujundus loob maalitud lae ja kardinate ning mööblikanga lillelise mustriga ühtse koosluse (joonis 4). Vorbuse mõisa (Tartu-Maarja khk) muusikatuba ja Pärnuri mõisa (Peetri khk) punast saali kujutavatel ülesvõtetel on näha, kui hästi rõhutab tahvliteks jaotatud seinapind esinduslike ruumide mastaapsust. Väiksemates ruumides mõjuks selline kujundus kokkupressitu ja närvilisena. Seinajaotamise võtet kasutati esinduslikes ruumides veel 1920.–1930. aastatel Eesti Vabariigi ajal. Mitmel 1930. aastatest pärineval Toila-Oru lossi (Jõhvi khk) interjööri kujutaval fotol on näha luksuslikku seinakujundust, mis oli omane 19. sajandi teise poole interjööridele.

Renessanssinterjöörile omasest seinakujundusest võttis historitsism üle veel teisegi kujundustüübi. Kõige enam just söögitubades esineva skeemi puhul jaotati sein horisontaalselt kolmeks: kõrgeks tumedast puidust tahveldiseks, kitsaks seinakatte (tapeedi või tekstiili) alaks ja tumeda puitlae karniisiks.

Eesti mõisainterjööride kujundamisel juhinduti palju Carl von Roseni raamatu «Bau-Handbuch für Landwirthe in Ehst- und Liefland» (1851) näpunäi-

JOONIS 5. Neorenessansile omaselt kaeti sein alumine osa tumeda puidust tahveldisega ja kombineeriti kas tekstiili või tekstiili jäljendava tapeediga. Alatskivi mõisa esivanemate galerii sein katab mõisa omaniku sümbolitega tekstiil. Ülesvõte on tehtud 1910. aasta paiku. Selle autor on teadmata. AM 13471: 328 F 17653.

detest.¹⁴ Von Roseni arvates sobis puidust tahveldise kasutamine siinse kliimaga, sest see kaitses hinnalisi seinakatteid ja toasviibijaid seinast õhkuva külma ja niiskuse eest. Peale ülalmainitud tekstiile jäljendavate mustrite kasutati neorenessansstapeetide kujundamisel palju heraldilisi sümboleid. Alatskivi mõisa esivanemate galerii seinakatet kaunistavad näiteks nelgid, mõisa ehitaja ja omaniku Arved Georg von Nolckeni vapililled (joonis 5).

19. sajandi teisel poolel polnud historitsism ainus moevool, mis mõjutas seinakujundust. Ühe Inglismaal laineid löönud moe juured peitusid Jaapani kunstis. 1862. aastal osales Jaapan esimest korda maailmanäitusel, mis tol korral leidis aset Londonis.¹⁵ Suure huvi tõttu Jaapani kunsti ja kultuuri vastu muutusid sealt kaugelt ja eksootiliselt maalt toodud objektid 1860. ja 1870. aastatel interjöörikujuanduses kõrgelt hinnatud dekoorielementideks.¹⁶ Peagi kujunes Inglismaal välja Jaapani esteetikast mõjutatud kunstivool anglojaponism. Autentsest Jaapani kunstist jäi inglaste interpretatsioon siiski väga kaugele.¹⁷

Lähtudes Jaapani interjööride kujundusest jaotati seinapind horisontaal-

¹⁴ I. von zur Mühlen, «...selbstverständlich verzichtete er...», lk 70.

¹⁵ Charlotte Gere. Nineteenth-Century Decoration: The Art of the Interior. New York 1989, lk 279.

¹⁶ C. Gere, Nineteenth Century Decoration, lk 282.

¹⁷ Samas.

JOONIS 6. Inglise interjööridele omaseid horisontaalselt kolmeks jaotatud seinakujundusi kohtab Eestis harva. Päinurme mõisa vaibatoa seinakujundus viitab Inglise mõjudele. Fotol on näha trükitud lambrii, tapeet ja nende kahe kokkupuute piiri markeeriv lai bordüür. Ülesvõtte aeg ja autor teadmata. ERM Fk 887: 180.

selt kaheks või kolmeks osaks: lai bordüür, seina üldpind ja neile mõnikord lisanduv lambrii. Tihti isegi viiekümne sentimeetri laiused bordüürid jäljendavad arvatavasti Jaapani interjööridele omaseid *ranma* puitlõikeid, mida kasutati ruumi ventileerimiseks. Euroopa ruumikujunduses taandus nn *ranma*-alaid dekoratiivseks detailiks. Anglojaponistlikes ruumides kaeti kogu sein tapeediga: trükitud lambrii, seina üldpinda kattev tapeet ja bordüür. Kolme pinda puutejoont võidi omakorda toonitada bordüüriga. Sellist seinakujundust kasutati eelkõige trepikodades ja koridorides.

Kirjeldatud seinakujundust kohtab Eesti interjöörides haruharva ja kui, siis tunduvalt lihtsustatumal kujul. Näiteks väärivad Päinurme mõisa vaibatuba ja Pagari mõisa (Jõhvi khk) söögituba kujutaval fotol tähelepanu trükitud lambrii ja seinapinna jaotumine horisontaalselt kolme ossa (joonis 6). Neile lisanduvad Tallinnast Pikk 29 / Lai 24 hoonest ja hiljuti Vääna mõisa fuajeest leitud paberist lambrii fragmendid.

19. sajandi lõpus ja 20. sajandi alguses muutus valdavaks seina kaunistamine tapeedi ning selle ülemisse serva kinnitatud bordüüriga. Tapeedist ja bordüürist koosnev seinaskeem oli kõige omasem juugendstiilis kujundatud

Joonis 7. Moodsas 20. sajandi alguse interjööris paigutati peen bordüür samale joonele, kust varem oli alanud selle juugendstiilile omaselt lai hõimukaaslane. Valge seinapind bordüüri kohal muutis ruumi visuaalselt kõrgemaks. Ülesvõte on tehtud 1920. aastatel. Autor teadmata. AM N 5631: 1690.

interjööridele. Tolleaegse kujunduse põhirõhk asetus bordüürile, mille laius võis kohati ulatuda 50 sentimeetrini. Juugendile omast laia bordüüri võib pida eespool mainitud Inglise kolmeosalise seinakujunduse rudimendiks. Peenemates interjöörides kombineeriti bordüür laekarniisi ja maalitud laega, nagu näiteks Sagadi mõisa (Haljala khk) saalis. Ainus tänini terviklikuna säilinud tapeedi-bordüüri näide asub Tartus Eesti Kirjandusmuuseumi hoones ühes 1890. aastatel kujundatud salongis (tahvel 12). Kerge ja naiseliku õhkkonna loomiseks on ruumis kasutatud heledat hõreda mustri tapeeti, mis rõhutab ruumi mastaapsust ning muudab selle valgusküllaseks.

Bordüüri valikul võib Eesti interjöörides täheldada teatud reeglipära: tavaliselt kombineeriti odavam masinaga trükitud tapeet hinnalise käsitsi trükitud bordüüriga. Tundub, et kui omanikul polnud võimalik soetada käsitsi trükitud tapeeti kogu seina ulatuses, lubas ta endale luksust vähemalt hinnalise bordüüri näol.

20. sajandi alguses muutusid bordüürid järk-järgult kitsamaks ja neid hakati kinnitama madalamale kui varem (joonis 7). Pind, mida veel sajandivahe- tusel oli katnud lai bordüür, jäeti nüüd tühjaks või kaeti ühetoonilise paberiga.

Selline võte muutis lae visuaalselt kõrgemaks. Bordüürist tähtsamaks muutusid nüüd tapeedi muster ja toon, mida tuli valida vastavalt ruumi funktsioonile ning asukohale ilmakaarte suhtes. Näiteks soovitati neutraalseid toone, nagu sinist, mustjashalli ja tumerohelist, kasutada hästivalgustatud lääne- ja lõunapoolsetes ruumides. Soojad toonid aitasid leevendada põhjapoolsete tubade külma atmosfääri. Punaseid ja pruune toone peeti sobilikuks päikselistele ja valgusküllastele ruumidele.¹⁸

Ajaloolised stiilid ei lakanud uue sajandi alguses modernismi tulekuga olemast, vaid taandusid.¹⁹ Uusi ideid püüti Eesti mõisate interjöörides küll rakendada, kuid seda, et peale juugendstiili siin modernsed ideed ei kinnistunud, võib põhjendada 20. sajandi poliitilise olukorraga. Pärast 1905. aasta revolutsiooni püüti hävinut «vanade heade aegade» mälestuseks neoklassitsismi või heimatstiili kasutuselevõtuga korvata.²⁰

¹⁸ Elli Aaslava. «Moodsad tapetid ja nende mõte.» – *Moodne kodu sisustus*. Juhiseid ja pilte. Tallinn 1932, lk 83.

¹⁹ C. Gere, *Nineteenth Century Decoration*, lk 53.

²⁰ I. von zur Mühlen, «...selbstverständlich verzichtete er...», lk 71–72.

Playing with wallpaper: Impacts and manifestations of paper wall design in the Estonian interiors of the second half of the 19th century

Summary

Beginning in the late 1830s it became possible to produce paper as an endless roll. This enabled manufacturers to produce wallpapers faster, cheaper, and in much greater quantities than ever before. So far wallpapers had been entirely made by hand, which made their production very time-consuming and expensive. Only the wealthy ones could afford to decorate their homes with wallpapers.

From the 1830s until the early 20th century interior decoration in Estonia was influenced by historicism. In the first half of the 19th century several prominent buildings were erected in Neo-Gothic style; in the following decades Neo-Renaissance, Baroque, and Rococo became predominant. Ideally every room could be decorated in a style related to its purpose: the dining room was often decorated in Neo-Renaissance style, with dark oak panelling and so-called old German tiled stove, gentlemen's smoking-room in Turkish or Moroccan, and the host's salon in Neo-Rococo style.

Just as important as wallpaper design was the way that wallpapers were used to decorate walls. The choice of the wall cover depended on several aspects, such as the purpose of the room, its users, and its location in the building. Contrary to the current fashion to cover walls with one pattern from floor to ceiling, wallpapers from the 19th century were integrated into complex decorative schemes combined by borders, dados, cornices, medallions, and other paper applications. Many of the decorative schemes were known from earlier centuries; however, although the principles might have been the same, materials and scales had changed.

The article focuses on decorative schemes created of wallpapers in Estonian manors from the second half of the 19th century until the beginning of the 20th century. Numerous historical photographs and current finds refer to four prevailing wall scheme types: galleries with plain monochrome walls, framed

panels used in representative rooms, walls divided into three horizontal segments, and a simple combination of wallpaper and border.

Plain monochrome papers often served as monochromatic backgrounds for paintings, graphic works, and framed family photos. The primary aim of plain papers was to bring colour into a room, especially to picture galleries and living rooms, to provide a complementary background for architectural fittings, furniture, art works, and other movables. As an additional embellishment, borders with a dominant design were used to stress the outlines, edges, and corners of rooms.

In the 1840s a type of industrial decoration known as *décor* was developed to meet the expectations of the growing middle class. A *décor* composition was compiled of various applications. According to lithographs of the time, such wall decorations were arranged in the manner of wooden panelling. No hint of a *décor* scheme has been found in Estonia so far. Instead, there are several examples of simplified wall decorations compiled of framed wallpaper panels. Narrow framed panels lifted on top of the low dado were common in Neo-Rococo interiors, especially in boudoirs. Large surfaces framed by border and a strip of plain paper were characteristic of rooms created in Neo-Renaissance style. The corners formed by borders were frequently covered by matching decorative corner-pieces. This kind of decorative scheme was most often used in public rooms, such as parlours, dining and smoking rooms.

Walls divided horizontally into three segments were often encountered in Neo-Renaissance galleries and dining rooms, where the dark wooden dado and cornice were combined with textile or wallpaper imitating either tapestries or rich textiles. Another style following the same path of dividing wall horizontally had its roots hidden in Japanese art and architecture. In Anglo-Japanese interiors, which were developed and predominantly found in England, walls consisted of three horizontal zones: a dado below the chair rail, a filling above it, and a very wide frieze at the top. The latter was most obviously referring to the *ranma* woodcarvings common in Japanese interiors.

In simpler and private interiors from the end of the 19th century walls were most commonly decorated with a combination of wallpaper and border. In Estonian interiors the wallpaper was usually printed mechanically and the border was hand-printed. At the beginning of the 20th century borders became gradually narrower and were attached considerably lower than before, making the ceiling appear higher.

The examples found in Estonia are analysed in this article in the context of contemporary European decoration ideas.